

Article

GEOPOLITICKÉ ŠTÚDIE AKO NEVYHNUTNÁ SÚČASŤ POLITIKY BEZPEČNOSTI ŠTÁTU

Adrián ONDROVIČ¹

GEOPOLITICAL STUDIES AS A NECESSARY PART OF STATE SECURITY POLICY

¹ Institute of Economic Research, Slovak Academy of Sciences, Šancová 56, 81105 Bratislava, Slovak Republic✉ Email: adrian.ondrovic@savba.sk

ORCID iD: 0000-0002-2399-0559

<https://orcid.org/0000-0002-2399-0559>

Competing interests : The author declare no competing interests.

Publisher's Note: Slovak Society for Environment stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations. Copyright: © 2023 by the authors.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

This license allows reusers to distribute, remix, adapt, and build upon the material in any medium or format, so long as attribution is given to the creator. The license allows for commercial use.

Review text in the conference proceeding: Contributions published in proceedings were reviewed by members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.

Slovak Society for the Environment (Slovenská spoločnosť pre životné prostredie) Bratislava, Slovak Republic

ABSTRAKT

Geopolitická veľmoc ako súčasť medzinárodných vzťahov výrazným spôsobom ovplyvňuje život občanov Slovenska. Významná časť spoločnosti je dlhodobo nespokojná so spoločenským vývojom za uplynulých tridsať rokov od vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Zapríčiňujú veľmoci časť tejto nespokojnosti svojou politikou zasahovania?! Geopolitické štúdie skúmajú reálnu geopolitiku veľmocí a poskytujú poznatky, ktoré sú dôležité pre tvorbu bezpečnostnej politiky a ochranu suverenity štátu. Všeobecná miera chápania vplyvu geopolitických procesov na stav a vývoj spoločnosti sa zdá byť nízka. Významné posilnenie výskumu geopolitiky sa preto javí ako nevyhnutný krok k posilneniu suverenity a bezpečnosti štátu.

Kľúčové slová: geopolitika, bezpečnosť štátu

ABSTRACT

Geopolitics of great powers as part of international relations significantly affects the lives of slovak citizens. A significant part of society has long been dissatisfied with the social development over the past thirty years since the establishment of the independent Slovak Republic. Are the superpowers

causing some of this discontent with their policy of interference?! Geopolitical studies examine the real geopolitics of great powers and provide knowledge that is important for the formation of security policy and the protection of state sovereignty. The general degree of understanding of the impact of geopolitical processes on the state and development of society seems low. A significant strengthening of geopolitics research therefore appears to be a necessary step towards strengthening the sovereignty and security of the state.

Keywords: geopolitics, state security

JEL: F50, F54

Úvod

Spoločenský vývoj v Slovenskej republike po roku 1989 a osobitne po vzniku novodobej samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993, kedy vnútorná i vonkajšia politika štátu prešla do rúk domácich mocenských inštitúcií, vykazuje protichodný vývoj v mnohých sférach života spoločnosti. V roku 2023, čiže po tridsiatich rokoch samostatnosti Slovenskej republiky, možno konštatovať, že významná časť spoločnosti je dlhodobo nespokojná s výsledkami verejnej politiky. Napríklad úpadok vzdelávacieho systému, úpadok zdravotníctva, dlhodobo výrazne nižšia životná úroveň aj po dvadsiatich rokoch členstva v Európskej únii v porovnaní s ďalšími členskými štátmi, nedostatok pracovných príležitostí v regiónoch, ekonomická emigrácia, demografický úpadok, dramatické zhoršenie psychického zdravia obyvateľstva a ďalšie negatívne až patologické aspekty života spoločnosti sú zdrojom frustrácie významnej časti obyvateľstva.

Spoločenský vývoj nie je spontánnej povahy, keďže závisí predovšetkým od politických rozhodnutí vedenia štátu, a tie sa vždy prijímajú za účelom naplnenia určitých cieľov, ktoré môžu, ale často nie sú verejne deklarované, resp. verejne deklarované bývajú ciele zástupné, tak ako vyžaduje politický marketing. Privatizácia strategických energetických podnikov nebola spontánnym samovoľným spoločenským procesom. Reforma dôchodkového systému, reforma školstva, reforma zdravotníctva, reforma justície, a mnohé ďalšie zásadné systémové zmeny, sú vždy plánované a realizované cieľavedome. Neexistujú zásadné spoločenské zmeny a procesy, ktoré by neboli takejto povahy.

Pri pohľade na slovenské hospodárstvo vidíme, že významná časť súkromných firiem pôsobiacich na území Slovenska od tých menších až po tie najväčšie sú zahraničné korporácie. Ovpływujú tieto firmy a vlády ich domovských štátov verejnú politiku Slovenska?! V nekomerčnom sektore pôsobí množstvo tzv. mimovládnych organizácií, ktoré aktívne vstupujú do verejného a politického života s určitou agendou. Tieto organizácie sú často financované práve zahraničnými korporáciami, resp. ich nadáciami, alebo veľvyslanectvami niektorých Západných štátov. To prirodzene znamená, že presadzovaná agenda zodpovedá preferenciám donorov. V slovenskej spoločnosti je možné pozorovať nesúhlas a nespokojnosť významnej časti verejnosti s agendou a pôsobením mnohých mimovládnych organizácií. Ovpływujú tieto organizácie verejnú politiku v zhode s bezpečnostnými záujmami štátu a v zhode s vôľou väčšiny obyvateľstva?! Obdobne Slovenské univerzity a vysoké školy, slovenská veda sú systematicky smerované k výskumným aktivitám, ktoré sú financované zo zahraničných zdrojov. Nasleduje otázka, či zahraničné finančné zdroje sledujú záujmy vlastné alebo národnoštátne Slovenska.

Akú časť z vývoja spoločnosti za posledných tridsať rokov, pozitívne či negatívne vnímaného vývoja, je možné jednoznačne označiť ako vývoj čisto domáci bez priameho, nepriameho, otvoreného či skrytého cudzieho vplyvu?! Aká časť vývoja bola, resp. je iniciovaná inými štátmi?! Odpovede na tieto otázky nám poskytuje spoločenská veda skúmajúca medzinárodné vzťahy, geopolitiku veľmocí. Je nutné však zdôrazniť, že odpovede poskytne len čestná veda, nie veda kontaminovaná geopolitickým marketingom.

Geopolitika a jej význam v politike štátu

Existencia nejakého štátu je funkciou dvoch síl. Prvá je vnútorná sila a vôľa obyvateľstva vytvoriť a udržať najvyššiu formu organizácie spoločnosti, čiže štát, na určitom území. Druhá je vonkajšia sila, ktorá prvú silu z rôznych dôvodov toleruje. Pokiaľ existujú vonkajšie sily, ktoré prvú silu neuznávajú, dochádza k vojnám (i nenásilným) a následne zmenám hraníc, či dokonca k zániku štátu. Existencia nejakého štátu môže byť iniciovaná aj druhou, čiže vonkajšou silou, pričom prvá vnútorná sila nekladie zásadné prekážky. Takýmto štátom v Európe je napríklad súčasné Kosovo, ktoré vzniklo násilným oddelením časti Srbska Západnými štátmi a následne uznaním jeho nezávislosti ako štátu. Zánik celej bývalej Juhoslávie a vytvorenie následníckych štátov bolo výsledkom primárne geopolitiky Západných veľmocí. Vonkajším rozhodnutím vznikla aj väčšina afrických štátov, keď si na Berlínskej konferencii v roku 1884 európske impériá rozdelili územie Afriky a nakreslili hranice štátov podľa vlastných záujmov. Tieto hranice pretrvávajú až na výnimky do dnes a mnohé sú príčinou lokálnych sporov.

Taktiež územie súčasnej Slovenskej republiky prešlo významnými štátnymi zmenami. V dvadsiatom storočí bolo súčasťou viacerých územne i mocensky odlišných štátov: Rakúsko-uhorská monarchia, Československá republika (1918), Slovenská republika Rád (1919), Slovenská republika (1939), Československá republika (1945), Československá [socialistická] republika (1948, 1960), Slovenská republika (1993). Zotrvačnosť štátnych útvarov a ich hraníc sa zvyčajne pohybuje v desiatkach až stovkách rokov. V prípade Slovenska bola dynamika menenia hraníc a štátneho útvaru v minulom storočí pomerne vysoká.

S existenciou štátu sa viaže jeho suverenita. Suverenita štátu je chápaná ako osobitná kvalitatívna vlastnosť, schopnosť udržania vnútorného zdroja moci ako jediného a nezávislého zdroja moci uplatňovaného v rozhodovaní o domácej a zahraničnej politike štátu. Pokiaľ štát pri tvorbe vnútornej a vonkajšej politiky nedisponuje nezávislou mocou, a do tvorby politiky vstupujú cudzie mocnosti, nejedná sa o suverénny štát. Spoločenská realita Slovenska v roku 2023 jednoznačne preukazuje, že Slovenská republika nie je suverénnym štátom. Pokiaľ jediným zdrojom verejnej politiky nie je vlastné obyvateľstvo, nie je možné hovoriť o štáte ako o demokratickom, keďže *dēmos* neuplatňuje na svojom území svoju *kratos*, alebo len v obmedzenej miere. To je aj prípad Slovenska v roku 2023.

Napriek tomu, že štátna suverenita je v medzinárodnom práve zadefinovaná, nie je nedotknuteľnou a nespochybniteľnou kategóriou. Prvým novodobým spochybnením princípu suverenity štátu bola doktrína humanitárnej intervencie (humanitarian intervention), ktorá hovorí, že medzinárodné spoločenstvo je viac než svetový politický systém riadený rovnováhou síl. Podľa tejto doktríny, je medzinárodné spoločenstvo i súborom noriem, spoločných hodnôt a inštitúcií, ktoré riadia chovanie štátov, a dokonca menia ich motívy. Preto medzinárodné spoločenstvo môže zasahovať proti porušovaniu ľudských práv bez ohľadu na suverenitu štátu (čiže vonkajšia intervencia). Táto koncepcia humanitárnej intervencie bola použitá Západnými štátmi pri bombardovaní Juhoslávie v roku 1999 lietadlami štátov NATO. Druhou doktrínou spochybňujúcou nadradenosť suverenity štátu je koncepcia zodpovednosti ochraňovať (responsibility to protect – R2P). Podľa tejto koncepcie neznamena suverenita štátu slobodu konať, ale povinnosť starať sa o obyvateľstvo (vonkajšie sily majú zodpovednosť starať sa o obyvateľstvo iného štátu tak, že vojensky intervenujú). Táto koncepcia bola použitá pri bombardovaní Líbye v roku 2011. Ani jedna z týchto dvoch koncepcií nemá oporu v medzinárodnom práve. Slúžia však na zdôvodnenie politiky výmeny režimov, farebných revolúcií, násilného „vývozu demokracie“. Výsledkom je chaos v chápaní medzinárodného práva, jeho degradácia na úroveň propagandistického zdôvodňovania činov mocností (Krejčí, 2017). V tretej dekáde nášho storočia sa začala objavovať ďalšia koncepcia, a to tzv. poriadok založený na pravidlách (rules based order). Ani túto koncepciu medzinárodné právo nepozná. Doktrína poriadku založeného na pravidlách nemá žiadnu definíciu ohľadom pravidiel ani organizácie poriadku. Jedná sa opäť iba o geopolitický marketing Západných veľmocí sprevádzajúci ich konanie, ktoré je v skutočnosti postavené na vojenskej, politickej a ekonomickej presile (might is right). Ruská invázia na Ukrajinu v roku 2022, vrátane odobratia Krymského poloostrova v roku 2014 a jeho včlenenie do Ruskej federácie, neboli zdôvodňované žiadnou zo spo-

mínaných koncepcií. Ruská vláda zdôvodňovala inváziu ochranou rusky hovoriacej menšiny, ktorej časť bola od roku 2014 vo vojenskom konflikte s centrálnou vládou v Kieve. Ako druhý dôvod svojej invázie ruská vláda uviedla doktrínu nedeliteľnej bezpečnosti (indivisible security), ktorá hovorí, že žiadny štát nemôže budovať svoju bezpečnosť na úkor iného štátu. Obe tieto zdôvodnenia majú oporu v medzinárodnom práve. Geopolitickí súper Ruska tieto zdôvodnenia spochybňujú, čo je nevyhnutná súčasť geopolitického súperenia veľmocí.

Predpokladom štátnej suverenity je bezpečnosť štátu v širokom zmysle. Koncept bezpečnosti štátu je široký a definícií jeho obsahu je viacero. V princípe ide o ochranu a zachovanie kľúčových záujmov štátu ako územná integrita, politická nezávislosť, ekonomická prosperita a spoločenská stabilita. Bezpečnosť štátu reaguje na širokú škálu hrozieb a výziev, ktoré pochádzajú z vonkajšieho i vnútorného prostredia. Hlavnými zložkami bezpečnosti štátu sú vojenská obranná bezpečnosť, ekonomická bezpečnosť, infraštruktúrna bezpečnosť, kybernetická bezpečnosť, environmentálna bezpečnosť, zdravotná bezpečnosť, potravinová bezpečnosť, územná bezpečnosť (ochrana hraníc štátu). V prípade Slovenska stav každej z týchto zložiek bezpečnosti štátu je v roku 2023, čiže tridsať štyri rokov po zmene politického systému, výrazne negatívne odlišný. Príčinou sú politické rozhodnutia v ostatných desaťročiach, z ktorých mnohé boli v rozpore s vôľou významnej časti občanov, a je možné jednoznačne konštatovať, že mnohé z nich boli iniciované cudzími mocnosťami.

Geopolitika je v užšom význame chápaná ako medzinárodná politika veľmocí. Geopolitika veľmocí je súčasťou medzinárodných vzťahov, avšak geopolitika veľmocí svojím obsahom zásadne ovplyvňuje charakter medzinárodných vzťahov. Geopolitika veľmocí je preto z určitého pohľadu vyššou kategóriou stojacou nad medzinárodnými vzťahmi. Za veľmoc je štát považovaný pokiaľ disponuje tzv. globálnymi kapacitami, čiže má ľudské, materiálne a technologické kapacity pôsobiť po celom území planéty, na pevnine i na moriach a oceánoch. A zároveň tak koná.

Vzájomné vzťahy štátov nemožno považovať za vzťahy rovnocenných partnerov, ktorí hľadajú vzájomne výhodné oblasti spolupráce. Reálna politická prax ukazuje, že síce existujú aj kooperatívne vzťahy medzi štátmi, častejšie sú vzájomné vzťahy štátov v konkurenčnom vzťahu, či priamo vo vzťahu extrakčnej dominancie jedného štátu voči druhému. Keďže väčšina štátov sveta operuje na princípoch trhového kapitalizmu, vzájomným vzťahom štátov dominuje presadzovanie a ochrana komerčných záujmov, ktoré pochádzajú od domácich kapitálových vrstiev v podobe maximalizácie trhového podielu a zisku.

Intervenčná geopolitika veľmocí zasahovania do politiky iných štátov s cieľom využívania ich zdrojov pre vlastné ciele, štandardne označovaná ako imperializmus, je primárnym zdrojom bezpečnostných hrozieb vo svete a možno ju klasifikovať ako hlavnú a najväčšiu antropogénnu hrozbu ľudstvu a planéte. Imperializmus a súťaž veľmocí sú po tisíce rokov príčinou vojen, kolonializmu, ľudského utrpenia a ničenia planéty. Technologické výdobytky, predovšetkým v podobe jadrových zbraní, premenili geopolitickú súťaž veľmocí súčasnosti na terminálnu hrozbu ľudskému druhu a životu na planéte ako takému.

Geopolitika svetových veľmocí zásadným spôsobom ovplyvňuje každodenný život občanov Slovenska a zásadným spôsobom ovplyvňuje dlhodobý vývoj spoločnosti a štátu. Je to geopolitika, ktorá princípálne nastavuje medzinárodné obchodné vzťahy, ktoré významne ovplyvňujú, čo slovenská ekonomika môže dovážať a od koho, čo slovenská ekonomika môže vyvážať a komu, je to geopolitika, ktorá zásadne ovplyvňuje cenovú hladinu energií, surovín a zdrojov. Je to geopolitika, ktorá významným spôsobom ovplyvňuje kultúrne smerovanie spoločnosti. Niektoré veľmoci, do ktorých sfér vplyvu bolo Slovensko vtiahnuté, priamo a otvorene zasahujú do vnútornej i zahraničnej politiky Slovenska, a to rozhodujúcim spôsobom. To je samozrejme v priamom rozpore s demokratickými princípmi, keďže záujmy cudzích mocností sú často protichodné s vôľou domáceho obyvateľstva, a keďže občania sú jediným zdrojom moci v štáte.

Teória geopolitiky rozdeľuje štáty sveta na štáty subjekty geopolitiky a štáty objekty geopolitiky (Brzezinski, 2022). Veľmoci, globálne či regionálne, sú v postavení tvorcov čiže subjektov geopolitiky. Štáty ako Slovensko sú v postavení objektov geopolitiky. Sú preto vystavené pôsobeniu a záujmom veľmocí, avšak nemožno všetky veľmoci označiť ako intervenujúce. Aj štáty považované za objekty geopolitiky majú svoje politické záujmy a dokonca geopolitické záujmy. Disponujú tiež kapa-

citami, ktorými môžu zasahovať do medzinárodných vzťahov, i keď vo výrazne menšej miere. Geopolitická teória identifikuje desať faktorov určujúcich geopolitickú silu štátu (Dugin, 1997):

- povrchová plocha štátu;
- povaha hraníc;
- veľkosť populácie;
- zásoby nerastov;
- ekonomický a technologický rozvoj;
- finančná sila;
- etnická homogenita;
- úroveň sociálnej integrácie;
- politická stabilita;
- národný duch.

Hodnotenie geopolitickej sily Slovenska podľa týchto faktorov ukazuje na silné a slabé miesta a umožňuje cielenjšie budovať svoju bezpečnosť. Predpokladom je však dôkladné štúdium a poznanie reálnej geopolitiky. Nedostatočné chápanie reálnej geopolitiky veľmocí predovšetkým spoločenskou, ekonomickou a politickou elitou štátu, ktorá stojí v čele riadenia verejných i súkromných inštitúcií, je bezpečnostnou hrozbou pre samotnú existenciu štátu i národa. Príkladom môže byť geopolitická naivita pôvodných národov Severnej a Južnej Ameriky, či Austrálie. Kde sú dnes?! V Severnej a Južnej Amerike sú dnes oficiálnymi jazykmi výlučne západoeurópske jazyky (angličtina, francúzština, španielčina, portugalčina a holandčina). Potomkovia pôvodných obyvateľov prišli o svoju kultúru, o svoje jazyky, o svoje spoločenstvá, žijú v štátoch, ktoré boli vytvorené Západnými veľmocami a predstavujú tie najchudobnejšie vrstvy spoločnosti.

Spoločenské vedy po celom svete skúmajú medzinárodnú politiku a geopolitiku veľmocí, pričom prvoradým cieľom takéhoto výskumu je poskytnúť maximálne množstvo relevantných poznatkov pre tvorbu spoločenských rozhodnutí. Pre štáty veľkosti a sily Slovenska, čiže pre objekty geopolitiky, je dôležité sústrediť sa na skúmanie imperializmu, ktorý predstavuje primárnu hrozbu pre ich bezpečnosť, suverenitu a existenciu.

Teória imperializmu definuje jeho základnú štruktúru (Galtung, 1971) nasledovne:

- ekonomický imperializmus;
- politický imperializmus;
- vojenský imperializmus;
- komunikačný imperializmus;
- kultúrny imperializmus.

Túto štruktúru imperializmu je možné pozorovať aj vo vývoji Slovenska po roku 1993. V roku 2023 je možné konštatovať, že národné hospodárstvo je primárne v rukách západných korporácií a verejné financovanie je do značnej miery závislé od fondov Európskej únie; podstatná časť vnútornej a zahraničnej politiky podlieha kurátorstvu Západných spojencov; vojensko obranne je Slovensko podriadené Severoatlantickej aliancii s vojenskými základňami cudzích mocností na svojom území; mediálne prostredie a informačný priestor sú inštitucionálne a obsahovo dominované Západnými štátmi; kultúrna orientácia je nasmerovaná primárne na Spojené štáty americké a západoeurópske štáty.

Historický vývoj imperializmu je možné hodnotiť podľa rôznych kritérií. Nasledujúca tabuľka uvádza tri historické fázy imperializmu z pohľadu základnej formy výkonu dominancie: 1) prostredníctvom fyzickej okupácie; 2) prostredníctvom medzinárodných organizácií; 3) prostredníctvom komunikačných nástrojov.

Tri historické fázy imperializmu

Fáza	Éra	Forma	Pomenovanie
1	Minulosť	Okupačná – fyzická okupácia podriadeného územia ľudmi z imperiálneho centra	Kolonializmus
2	Súčasnosť	Organizačná – imperiálna mocnosť využíva na riadenie podriadeného štátu prostredníka v podobe medzinárodnej organizácie	Neokolonializmus
3	Budúcnosť	Komunikačná – imperiálna mocnosť realizuje nadvládu prostredníctvom medzinárodnej komunikácie	Neo-neokolonializmus

Prameň: *Galtung, 1971.*

Spoločenská realita Slovenska v roku 2023 jednoznačne preukazuje, že cudzí vplyv na domáce spoločenské rozhodnutia primárne prichádza prostredníctvom dvoch medzinárodných organizácií, pričom je evidentné, že už nastala „budúcnosť“ teda komunikačná fáza, neo-neokolonializmus, dominancia prostredníctvom informačno-komunikačného priestoru.

Členstvo Slovenskej republiky v Európskej únii a v Severoatlantickej aliancii sa môže javiť ako trvalé, avšak historický vývoj ukázal, že takéto vnímanie reality ako trvalej je neopodstatnené. Medzinárodné vzťahy sú premenlivé, pričom dynamika geopolitiky je strategickej povahy, čiže desaťročia až storočia. Z tejto relatívne pomalej dynamiky pravdepodobne vyplýva zdanie trvalosti. Premennosť, vývoj geopolitiky a imperializmu sú časovej i priestorovej povahy, a žiadna medzinárodnopolitická situácia v dejinách nebola nikdy ničím iným než iba prechodným usporiadaním mocenskej rovnováhy (Krejčí, 2016).

Hoci korene imperializmu a jeho diplomatického súperenia mali vždy ekonomický charakter, tieto korene – a najmä ich taktika – nie sú rovnaké pre všetky národy vo všetkých obdobiach (Hudson, 2002). Svetovú hegemoniu po druhej svetovej vojne prebrali Spojené štáty americké od Veľkej Británie, ktorá bola supervelmocou číslo jedna niekoľko storočí. S ňou súperili imperiálne mocnosti ako Španielsko, Portugalsko, Francúzsko či Holandsko. Metódy imperializmu boli primárne násilie a hrozba násilia, pričom postupom storočí sa metódy rozširovali spolu s rozširujúcim sa poznaním mnohých vedných disciplín, technologickým pokrokom a meniacou sa demografiou. Štúdium geopolitiky a imperializmu zahŕňa štúdium metód, nástrojov, taktík a stratégií, ktorými sa veľmoci snažia dominovať iným štátom.

Budovanie impérií bola do nedávnej minulosti oficiálna politika mnohých veľmocí a zaberanie cudzích štátov a území a ich formálne pričlenenie alebo včlenenie bola štandardná prax. Ilustratívnym príkladom tejto doktríny je história rozširovania územia Spojených štátov amerických. Posledné územia, ktoré formálne vstúpili do únie Spojených štátov amerických boli Aljaška a Havaj v roku 1959. Po druhej svetovej vojne, keď Veľká Británia stratila svoju najdôležitejšiu kolóniu Indiu, začal úpadok Britského, Francúzskeho, či Holandského impéria. Pokračovalo obdobie oslobodzovacích bojov za nezávislosť mnohých kolónií po celom svete. Spojené štáty už od svojho vzniku vstúpili do geopolitickej súťaže a často vstupovali do oslobodzovacích bojov kolónií západoeurópskych štátov, aby ich prevzali a zabránili ich samostatnosti. Nie však všetky takto získané územia boli začlenené do formálneho impéria. Po druhej svetovej vojne všetky hlavné imperiálne mocnosti prešli od budovania formálnych impérií k budovaniu neformálnych impérií. Imperiálne centrum formálne uznalo suverenitu štátu svojej kolónie, avšak reálnu politickú a ekonomickú kontrolu udržiavali „zmluvami o spolupráci“, či dosadzovaním bábkových režimov. Mnoho z bývalých kolónií Francúzska, Veľkej Británie, Holandska a ďalších imperiálnych štátov zostalo v neformálne podriadenom postavení napriek formálnej rovnocenosti a partnerstvu. Taktiež Nemecko dostalo svojou expanzívnu politikou viacero štátov, predovšetkým vo Východnej Európe, do postavenia ekonomických kolónií.

Svetovým hegemonom súčasnosti, najsilnejším neformálnym impériom, sú jednoznačne Spojené štáty americké, a z určitého pohľadu sú vo výnimočnom postavení v celej známej histórii ľudstva.

Bolo by zjednodušením vnímať vzostup Spojených štátov k svetovej dominancii ako pokračovanie európskeho modelu kolonializmu, ktorého hnacou silou bol súkromný finančný kapitál. Spojené štáty americké dosiahli svoju globálnu pozíciu prostredníctvom nových politík, ktoré ekonómovia píšuci pred prvou svetovou vojnou alebo dokonca pred rokom 1970 nepredpokladali (Hudson, 2002). Predovšetkým vďaka inovatívnemu monetárnemu imperialismu dosiahli stav, kedy ostatné štáty sveta, vrátane veľmocí, financujú značnú časť ich ekonomickej, finančnej aj vojenskej moci.

Geopolitika je vonkajším faktorom zásadne zasahujúcim do života a politiky štátu. Jej nedostatočná znalosť sa vždy prejaví vážnymi negatívnymi dôsledkami pre štát a jeho obyvateľov. Preto je vyčlenenie dostatočných kapacít na pôde vedecko-výskumných inštitúcií a na pôde inštitúcií výkonnej moci na dlhodobé a systematické štúdium geopolitiky kľúčové pre kompetentné rozhodovanie elít riadiacich štát, ekonomiku a spoločnosť. Minimálnym cieľom každého štátu je zachovanie svojej vlastnej existencie. To konkrétne znamená zachovanie vlastnej suverenity na určitom zaľudnenom území (Krejčí, 2016).

Záver a diskusia

Realita medzinárodných vzťahov jednoznačne hovorí, že vzťahy medzi štátmi sú často konkurenčné, extrakčné až predátorské. Osobitne rozvinuté Západné štáty s koloniálnou históriou a súčasnosťou pristupujú k vzťahom s inými štátmi s extraktívnymi úmyslami. Je to tristná realita geopolitiky a štát ako Slovensko sa jej nemôže vyhnúť.

Nespokojnosť významnej časti spoločnosti so spoločenským vývojom za posledných tridsať rokov naznačuje, že verejná politika nedostatočne odráža vôľu väčšiny občanov. Niektoré zásadné spoločenské zmeny, nazývané tiež reformy, vykazovali znaky zahraničnej agendy. Časť realizovanej domácej a zahraničnej politiky na Slovensku bola a je iniciovaná cudzími mocnosťami a často v rozpore s demokratickou vôľou obyvateľov Slovenska.

Geopolitika veľmocí sveta výrazne ovplyvňuje život spoločnosti a politické rozhodnutia štátu. Vo verejnom priestore i v akademicknej sfére sa tento fakt často neberie do úvahy, býva ignorovaný ako neexistujúci a snahy o diskusiu o cudzom zasahovaní do vnútorných záležitostí štátu sú neraz diskvalifikované ako konšpirácie. Celkovo možno konštatovať, že všeobecná vedomosť o význame vplyvu geopolitiky na spoločensko-politickú realitu Slovenska je relatívne slabá, predovšetkým v prostredí inteligencie. Imperializmus veľmocí je však realitou už tisícročia a jeho podstata zostáva rovnaká. Metódy a nástroje sú premenlivé.

Geopolitické štúdie sú pevnou súčasťou spoločenských vied predovšetkým v štátoch, ktoré sú veľmocami a presadzujú svoje záujmy po celej zemeguli. Avšak aj štáty, ktoré sú objektami veľmocenskej politiky, musia štúdiu geopolitiky venovať dostatočné kapacity, ak majú z dlhodobého hľadiska prežiť ako štátne útvary a ako národy s vlastnou kultúrou a identitou.

Vzhľadom na význam geopolitiky veľmocí v živote Slovenska je nevyhnutné, aby štúdium geopolitiky na pôde univerzít, vysokých škôl, či Slovenskej akadémie vied bolo rozšírené a získalo na vážnosti. Geopolitika je svojou povahou podobná vojenskej vede – dotýka sa prakticky všetkých vedných odborov, dotýka sa prakticky všetkých oblastí života spoločnosti.

Mimovládne organizácie zaoberajúce sa geopolitikou ako napríklad Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, Adapt Institute, Slovenský inštitút pre bezpečnostnú politiku a ďalšie sú nástrojmi geopolitického marketingu veľmocí. Nie sú to inštitúcie skúmajúce objektívnu geopolitickú realitu. Ich úlohou je prezentovať záujmy veľmocí (ktoré ich zriadili a financujú), propagovať pocit podradnosti záujmov Slovenska záujmom veľmocí, a predstierať, že záujmy občanov Slovenska sú zhodné so záujmami vládnucich elít Západných štátov. K ďalším úlohám takýchto organizácií patrí svojou činnosťou kontaminovať čestnú vedu, a tým ju presmerovať a znefunkčniť z pohľadu národnoštátnych záujmov.

Politika najvyšších orgánov výkonnej moci, ale rovnako všetky inštitúcie riadenia a správy štátu a spoločnosti musia v prvom rade sledovať ciele bezpečnosti štátu a spoločnosti. Rovnako súkromné inštitúcie ako firmy musia svojou činnosťou rešpektovať a prispievať k bezpečnosti štátu. Preto je

nevyhnutné, aby politická, ekonomická i intelektuálna elita chápala význam geopolitiky veľmocí vo väzbe na bezpečnosť Slovenskej republiky.

Nepochybne však existuje nezanedbateľná časť spoločnosti, ktorá štátnu suverenitu a bezpečnosť nepovažuje za dôležitú a dokonca ju odmieta. Je spokojná so stavom, keď obsah verejnej politiky určujú cudzie mocnosti. Aj pri svojej relatívne malej veľkosti, môže táto časť spoločnosti, predovšetkým jej intelektuálna zložka, znamenať ohrozenie samotnej existencie štátu. Pokiaľ táto časť spoločnosti prevezme kontrolu nad mocenskými inštitúciami (s výrazným príspevom cudzích mocností), môže nastať rozklad štátu a môže vzniknúť dokonca násilný vnútro spoločenský konflikt.

Geopolitické štúdie zásadne prispievajú k tvorbe politiky bezpečnosti štátu, a tým aj k zmenšovaniu hrozieb rozkladu národa, spoločnosti a zániku štátu. Na druhú stranu ich absencia alebo nedostatočný rozsah sú strategickou slabinou.

PodĎakovanie [zaradenie príspevku] - Acknowledgments

Napísanie príspevku bolo podporené z projektu VEGA 2/0060/23 „Konvergencia a polarizácia vo svetovej ekonomike“

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Brzezinski, Z. (2022): Veľká šachovnica. - Ikar. ISBN: 978-80-551-7845-5.
- Dugin, A (1997): Foundations of Geopolitics. - ISBN: 978-5-8592-8019-3.
- Galtung, J. (1971): A Structural Theory of Imperialism. - Journal of Peace Research, 8(2), 81–117.
- Hudson, M. (2003): Super Imperialism. The Origin and Fundamentals of U.S. World Dominance. Second edition. ISBN: 13-978-0-7453-1989-6.
- Krejčí, O. (2016): Geopolitika stredoevropského priestoru. Pohľad z Prahy a Bratislavy. - ISBN: 978-80-7431-161-1.
- Krejčí, O. (2017): Geopolitika Ruska. - ISBN: 978-80-906594-9-0.